

NAJVÝZNAMNEJŠIE HISTORICKÉ POSTAVY SPOJENÉ S MESTOM DOLNÝ KUBÍN

Janko Vlastimil MATÚŠKA

10.1.1821 Dolný Kubín - 11.1.1877 Dolný Kubín

romantický básnik, župný úradník, autor textu slovenskej hymny

Narodil sa v rodine remeselníka Juraja Matúšku a jeho manželky Zuzany rod. Bencúrovej v Dolnom Kubíne. O jeho mladosti vieme veľmi málo. Nevieme, kde chodil do školy. Prvá stopa sa zachovala až na prešporskom (bratislavskom) evanjelickom lýceu, kam prišiel ako 18-ročný v jeseni roku 1839. Na lýceu sa stretol okrem iných známych štúrovcoch aj s básnikom Jankom Kráľom, kde spolu študovali teológiu. Tu sa stal (pod vedením Ľudovíta Štúra a iných významných osobností štúrovského hnutia) aj členom Ústavu reči a literatúry československej.

Počas štúdií začal byť aj literárne činný. Písal najmä vlastenecké a príležitostné básne, povesti a piesne. Medzi prvé práce Janka Matúšku patrí najmä veršovaná poľská povesť **Svatý zákon**. Do minulosti siahol aj v iných historických a baladických povestiach, ako boli **Hrdoš**, **Pomsta** a **Klára Záchová**, neskôr miestne povesti **Kozia skala** a **Púchovská skala**. Do jesene 1843 písal ešte po česky (básne a prvé tri povesti), ale od septembra začína ako jeden z prvých štúrovcov skladať piesne svojou materinskou stredoslovenčinou.

V čase bratislavských štúdií na protest proti zosadeniu Ľudovíta Štúra z Ústavu reči a literatúry československej zložil v roku 1844 na nápev ľudovej piesne **Kopala studienku**, **pozerala do nej** báseň **Nad Tatrou sa blýska**. Je textom nenáročná, ale je ako iskra. Stáva sa symbolom revolučného boja a rozšíri sa v masách ľudí. Táto báseň sa v čase spoločného štátu Čechov a Slovákov stala druhou časťou štátnej hymny, od vyhlásenia samostatnosti Slovenskej republiky v roku 1993 je slovenskou štátnou hymnou.

Dobrovoľnícka.

Nad Tatrou sa blýska, hromí divo bijú ::
Zastavme jich bratja, veď sa oňi stratja
Slováci ožiju ::

To Slovensko naše dosjal tvrdo spalo ::
Ale bleski hromu zbuduju ho k tomu
Abi sa prebralo ::

Ešte jedle rastú na krivánskej strane ::
Kdo Slovenski cífi, nech sa šable chifi
A medzi nás stahe ::

Už Slovensko stáva, putá si strháva ::
Hej rodina mila, hodina odbila
Žije matka Sláva ::

Ešte pred revolúciou na rodnej Orave zložil niekoľko piesní, okrem piesne **Po dolinách**, najmä elegické **Vzdechy spod Lisice**, dlho živú a recitovanú baladu **Slepý starec** a iné pesničky a básne. Vo svojom povolani hrával so žiakmi detské divadielka a uvedomil si potrebu divadelných scén a hier pre mladých ochotníkov. Napísal pre nich divadielko **Siroty**.

V polovici roku 1844 sa vrátil na rodnú Oravu, kde až do roku 1848 žil ako učiteľ a vychovávateľ v oravských rodinách. Neskôr pracoval ako súdny adjunkt v Trstenej. V revolučnom roku 1848 patril k popredným predstaviteľom Slovenského povstania na Orave. Janko Matúška sa zúčastnil povstania v roku 1848-1849, kedy slovenskí národovci na čele s Ľudovítom Štúrom vystúpili so svojimi požiadavkami na zrušenie poddanstva, politické a národné práva. Neúspešný výsledok povstania, nepriazeň počasia a hôr severnej Oravy, kde sa na jar roku 1849 skrýval pred maďarskými vojenskými gardami, zanechali ťažké stopy na jeho zdraví. Literárne sa odmlčal.

V roku 1847 sa stáva stoličným úradníkom na súde v Dolnom Kubíne, kde P.O. Hviezdoslav patril medzi jeho podriadených. Bol osobným účastníkom jeho básnického rastu, posudzoval jeho prvotiny a dodával mu odvahy.

V roku 1851 sa Janko Matúška oženil so Žofiou Veselovskou, s ktorou žil až do svojej smrti 11. januára 1877. Zomrel vo veku 56 rokov v Dolnom Kubíne. Pochovali ho oravskí priatelia, ktorí sa mu postarali aj o pomník s nápisom „Svoji svojmu“.

Hoci bola tvorba Janka Matúšku rozsahom nevelká, odzrkadľuje národné úsilie i osobné želania a túžby generácie štúrovcov a do slovenskej histórie je natrvalo zapísaný ako autor piesne naplnenej revolučným duchom, ktorá sa stala slovenskou hymnou.

Martin KUKUČÍN, (MUDr. Matej Bencúr)

17.5.1860 Jasenová – 21.5.1928 Pakrac pri Lipiku (dnešné Chorvátsko)

lekár, prozaik, dramatik, publicista

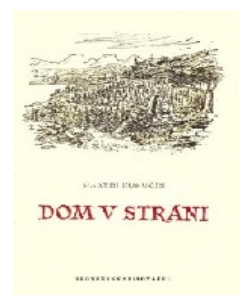
Martin Kukučín sa narodil v dolnooravskej dedine Jasenová 17. mája 1860 v rodine roľníka Jána Bencúra-Juriša a Zuzany, rodenej Paškovej. Ľudovú školu absolvoval v rodnej Jasenovej, kde ho učil vynikajúci učiteľ Ján Kožehuba, autor niekoľkých učebníc. Na odporúčanie svojho

učiteľa a národne uvedomelého kňaza Ctiboha Zocha, ktorý v tom čase pôsobil v obci, sa rodičia rozhodli poslať ho do gymnázia v Revúcej. Maďarská vláda však neskôr školu zatvorila, tak musel mladý študent navštevovať gymnázium v Martine i v Banskej Bystrici. Ďalej mohol študovať iba v maďarskom učiteľskom ústave v Kláštore pod Znievom.

Koncom roku 1877 nastúpil v rodnej Jasenovej ako učiteľ. Učiteľ bol prísny a svedomitý. Vyučoval slovensky aj maďarsky, okrem toho zastával funkciu organistu i cirkevného notára. A tu začal aj literárne tvoriť. Svoju prvú literárnu prácu **Na hradskej ceste** (1883) poslať do redakcie Národných novín podpísanú pod pseudonymom *Martin Kukučín*.

V Jasenovej vidí veľa biedy, chorôb a beznádeje. Uvedomuje si, že ľudia potrebujú skôr doktora, ako učiteľa. V auguste 1884 sa učiteľského miesta vzdáva a o rok neskôr začína študovať na Lekárskej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. Písanie ho tak pohltilo, že si štúdium predĺžil na osem rokov. Svetlo sveta uzrie dnes už najznámejšia poviedka **Rysavá jalovica** (1885), v ktorej autor svojím láskavým humorom poukazuje na ľudské slabosti, ako je alkohol. Počas štúdia mu vychádzajú aj ďalšie poviedky – **Mladé letá, Veľkou lyžicou, Neprebudený, Na podkonickom bále, Keď báčik z Chochoľova umrie...** Začína sa plne angažovať v študentskom spolku *Detvan*. V tragickej poviedke **Neprebudený** (1896) zobrazuje osudy dedinského husiara Ondráša Machuľu, hlupáčika s dobrým srdcom, ktorý sa stal obeťou vybájenej lásky k peknej gazdovskej dievke Zuzke. Je to jeden z najsilnejších Kukučínových príbehov.

Po absolvovaní lekárskej fakulty a praxe v Bratislave a Viedni sa pokúša zamestnať doma na Slovensku. Ale neúspešne a tak v roku 1893 odchádza pracovať ako miestny lekár do obce Selca na ostrove Brač (dnešné Chotvátsko). Prichýli ho rodina Didoličovcov, ktorá mu poskytla ubytovanie i ordináciu. V tomto roku napísal poviedku **Dies irae** (Dni hnevu). Pokladá sa za pokus k napísaniu väčšieho spoločenského románu. Vrcholom jeho tvorby je dvojzväzkový román **Dom v stráni**, ktorý vychádza v rokoch 1903-1904 v Slovenských pohľadoch. Považuje sa za vrcholné dielo slovenského kritického realizmu v próze. Dej románu sa odohráva v prostredí dalmátskeho malomesta a je realistickým obrazom života v ňom. Román píše po nociach, lebo cez deň má veľa práce s chorými. V mestečku nikto nevedel, že na Slovensku je už známym spisovateľom. Poznajú ho len ako dobrého doktora, ktorý chudobných lieči zadarmo.

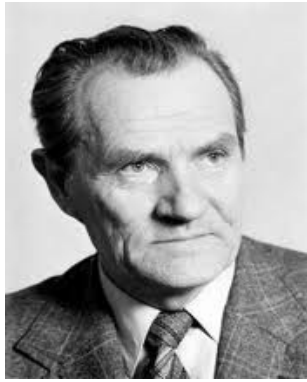
V roku 1904 sa oženil s dcérou statkára Didoliča Petronelou Didoličovou, ktorá bola od Kukučina o dvadsať rokov mladšia. Kvôli obchodným záujmom sa Didoličovci dostali do sporu s inou rodinou na ostrove. Kukučinova mierna povaha nezniesla túto vojnu a v roku 1906 odchádza spolu s manželkou Perickou medzi chorvátskych vystažovalcov až do Južnej Ameriky. Bencúrovci sa usadili najskôr v Argentíne, potom v chilskom meste Punta Arenas, kde ako lekár pokračoval v novom prostredí. Vykonával aj charitatívnu a dobrovoľnícku činnosť. Neskôr sa s manželkou rozhodli investovať do kúpy pozemku a stáda oviec. Namiesto zisku utrpeli veľkú stratu.

Tvorit' však neprestáva. Špeciálnym typom písma si urobil niekoľko sto strán konceptov päťzväzkového románu **Mat' volá**, ktoré spracoval neskôr v Európe. Začal vychádzať v jeseni roku 1923. Zobrazuje v ňom osudy chorvátskych vystažovalcov, ich existenčné boje a túžbu po domove.

Tajné písmo, vlastne nezvyčajnú stenografickú sústavu, vytvoril Kukučín počas pobytu v chilskom meste Punta Arenas asi roku 1910. Zaznamenával si ním nielen súkromné poznámky, ale písal aj literárne texty. Aj po návrate do Európy až do smrti používal svoj kryptogram. Kukučín literárnu pozostalosť odkázal Matici slovenskej, preto aj tajné záznamy sa dostali do Martina. Lenže v Matici si s nimi nikto nevedel rady. Matica sa obrátila medzi inými aj na Ladislava Lorenca, špecialistu na dešifrovanie tajných znakov. Po štyroch rokoch bádania nedospel k ničomu. Až v roku 1952 odhalil záhadu prvého písmena a krôčik po krôčiku prenikal do tajomstiev spisovateľových zápisníkov. V rokoch 1953 a 1954 vypracoval úplnú abecedu Kukučinovho písma. Prepisy všetkých Kukučinových stenografických zápiskov skončil v roku 1963.

Na jar 1923 sa vracia do Chorvátska a žije v kúpeľnom mestečku Lipik. Občas zavítal aj na Slovensko. Na jednej letnej túre vo Vysokých Tatrách premokol vo veľkej búrke. Odvtedy sa už poriadne nezotavil. Ťažký zápal pľúc ho pripútal na lôžko, k nemu sa pridala aj zápal pobrušnice. Manželka ho dala previesť do nemocnice v Pakraci. Tam aj naposledy vydýchol 21. mája 1928. Pochovali ho na chorvátskom národnom cintoríne, no už o krátky čas ho previezli na Národný cintorín v Martine.

Anton HABOVŠTIAK, PhDr. CSc.

22.9.1924 Krivá – 14.4.2004 Bratislava

jazykovedec, spisovateľ

Narodil sa v obci Krivá v roľníckej rodine. Po skončení gymnázia v Trstenej a Dolnom Kubíne pokračoval v štúdiách na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Po ukončení štúdií pracoval od roku 1950 v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave. V roku 1951 sa oženil s Katarínou Kuchárikovou, s ktorou mali tri dcéry.

Jeho detstvo a mladosť poznačil odchod otca do cudziny. Nemal ani deväť mesiacov, keď jeho otec roku 1925 odišiel za prácou do Kanady. Vrátil sa až po deviatich rokoch s podlomeným zdravím. Počas otcovho pobytu v kanadskom meste Sandone ho vychovávala matka spolu so starými rodičmi. Každodenný život bol vyplnený prácou na oravských poliach. Okrem poľnohospodárstva sa v rodine vyšívalo, šili kožúšky, nohavice zo súkna a pestoval sa styk s ľuďmi.

V takomto prostredí mal možnosť sledovať osudy ľudí, najmä však počúvať reč a všímať si vyjadrovacie prostriedky a rozmanité prejavy, ktoré mali často vysokú štylistickú úroveň. Je len prirodzené, že s nárečovým výskumom začal Habovštiak na rodnej Orave. Oravské nárečia sa mu stali celoživotným predmetom bádania a po vojne sa pustil s veľkým elánom do zhromažďovania nárečového materiálu priamo v teréne. Takto v rokoch 1947-1951 putoval nielen po oravských obciach, ale aj iných miestach Slovenska. Venoval sa aj výskumu slovenských nárečí v Maďarsku a Bulharsku. Výsledkom jeho bádania bola monografická práca **Oravské nárečia**, ktorú v roku 1960 obhájil ako kandidátsku prácu.

Výsledky svojej jazykovednej práce publikoval vo viacerých dielach: **Oravské nárečia** (1965), **Hviezdoslav a slovenčina** (1969), **Oravské chotárne názvy** (1970), **Oravci o svojej minulosti**, **Atlas slovenského jazyka IV** (1984), **Zo slovensko-slovanských lexikálnych vzťahov (so zreteľom na lingvistickú geografiu)** (1993), **Krátky slovník nárečia slovenského oravského** (1995), **Krátky slovník nárečia slovenského gornomitropolského** (1998), **Nárečia stredoslovenské a na rozhraní dolnej a strednej Oravy** (1984), **Diarenciácia oravských nárečí vo svetle kolonizačných prúdov** (1958), **Oravské miestne názvy utvorené od mien a priezvisk** (1961). Je tiež autorom diel: **Ľudovít Štúr a slovenské nárečia** (1956) a **Spisovná slovenčina a nárečia** (1963).

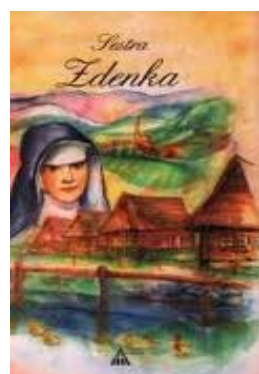
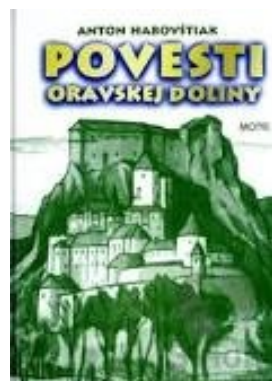
Ako spoluautor sa podieľal na tvorbe publikácií: **Atlas slovenského jazyka I** (1968), **Dotazník pre výskum slovenských nárečí II** (1994), **Slovník slovenských nárečí I** (1994), ale aj na tvorbe štúdií o nárečiach do monografií oravských obcí.

Popri vedeckej práci sa venoval aj umeleckej literárnej tvorbe. Mládeži venoval román **Plátennícka pieseň** (1985). Jeho rozšírené druhé vydanie vyšlo pod názvom **Plátennícka pieseň a jej finále** (1999). Na svojich cestách po Orave zozbieral aj množstvo rozprávok a povestí. Za 40 rokov svojej spisovateľskej činnosti ich vydal úctyhodný počet – 24 kníh, napr. **Zlaté dukáty v Choči** (1970), **Oravské povesti** (1978), **Povesti o Oravskom zámku** (1994), **Povesti oravskej doliny** (2000) a **Povesti spod Rozsutca** (2006), **Tri víly na salaši** (1966), **Odvážny Benko a zakliaty zámok** (1985), **Trojaké husličky** (1991), **Knihá rozprávok** (1997), **Vianočné rozprávky** (1998)... Jeho literárna tvorba akosi prirodzene nadväzovala na jeho jazykovednú prácu. No nezostal len pri tomto literárnom žánri.

Písal aj eseje: **Oravské chodníčky** (1985), **Dni sviatočné i všedné** (1995). Je autorom poviedok **Aj také sú Božie cesty** (1995), **Srdcia, čo našli lásku** (1999) a zbierok noviel **Volanie domova** (1992) a **Mat' moja, mat' moja** (1999). Publikoval v novinách, časopisoch a v odbornej tlači.

Autor bol vždy veriaci a atribúty kresťanstva vnášal aj do svojej literárnej tvorby. Celé jeho dielo, zaradené do literatúry faktu, je spojené so životom, martýriom a odkazom jeho rodáčky Cecílie Schelingovej, blahoslavenej sestry Zdenky. Zbieral neúnavne materiály a potrebné podklady pre proces jej blahorečenia, pokiaľ ju v roku 2003 Svätý Otec Ján Pavol II. pri svojej tretej návšteve Slovenska vyhlásil za blahoslavenú. Jej životné osudy sú zachytené v publikáciách: **Cesta kríža** (1992), **Za mrakmi je moje milované Slnko** (1996, 2000), **Sestra Zdenka** (2003), **Meditácie a modlitby sestry Zdenky**.

V roku 2004, teda v roku úmrtia Antona Habovštiaka bol vypracovaný návrh na pomenovanie Oravskej knižnice po tomto spisovateľovi. Dňa 9.12.2004 sa uskutočnil slávnostný akt pomenovania knižnice v Dolnom Kubíne na Oravskú knižnicu Antona Habovštiaka.

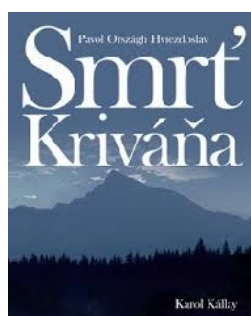
Pavol Országh HVIEZDOSLAV

2.2.1849 Vyšný Kubín – 8.11.1921 Dolný Kubín

básnik, dramatik, prekladateľ, advokát

P.O. Hviezdoslav sa narodil dňa 2. februára 1849 vo Vyšnom Kubíne v schudobnej zemiarskej rodine, v rázovitom čistom oravskom kraji. Slabé základy cudzích jazykov pochytil Országh v ľudových školách vo Vyšnom Kubíne, Jasenovej a v Leštínách. V Leštínách sa učilo aj po slovensky zásluhou učiteľa Adolfa Medzihradského.

Bola to hlavne zásluha učiteľa Medzihradského, že rodina dala Pavla ďalej do škôl, pretože práve on ich upozorňoval na chlapcov výnimočný talent. Pavol sa vôbec nehodil na gazdovskú prácu, na ktorú ho otec pripravoval. Rodina sa rozhodla, že pošle chlapca k strýkovi do Miškovca, kde je nižšie gymnázium. A tak sa Pavol Országh v septembri 1862 zapisuje do prvého ročníka nižšieho gymnázia v Miškovci. Na prázdniny domov nešiel, strýko mal bohatú knižnicu a tu sa naučil milovať maďarských básnikov a maďarskú históriu. A tu začal písať aj básne v maďarčine.

Po troch rokoch štúdia mu náhle umiera strýko a v lete roku 1865 sa vracia domov. Do skončenia nižšieho gymnázia mu chýba jeden rok a potom chce ešte pokračovať v ďalších štúdiách. Zasahuje opäť učiteľ Medzihradský. V septembri 1865 sa Pavol Országh zapisuje do štvrtého ročníka kežmarského gymnázia. Pavol bol v triede najlepším žiakom. Na rozdiel od Miškovca je pre Országha život v Kežmarku oveľa ťažší.

Országh sa vydržoval na štúdiách iba z vlastných síl. Poberal viaceré štipendiá a doučoval slabších žiakov zo zámožných rodín.

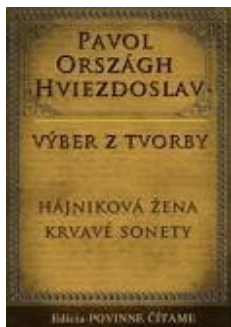
Országh v tom čase inklinoval k maďarčine. Maďarské básne majú vysokú úroveň a potvrdzujú, že Országh mohol byť tiež vynikajúcim maďarským básnikom. Ale dokonca aj nemeckým básnikom, pretože v Kežmarku začal veršovať už aj po nemecky a jeho triedny profesor ho pomenoval „mladý Goethe“.

Domov prichádza na letné prázdniny v júli 1867. Cestu z Kežmarku do Kubína meria pešo. Pavol sa vracia do prostredia, ktorému sa už takmer odcudzil. Stretáva sa so svojim učiteľom Adolfom Medzihradským i kubínskym farárom Samuelom Novákom.

Požičiavajú mu knihy Kollára, Hollého, Sládkoviča a mladý Országh vidí, že aj Slováci majú svoju literatúru a svoju minulosť. A vtedy sa aj on pokúsi o niečo podobné.

V septembri 1867 sa zapisuje do 6. ročníka. Číta aj slovenskú literatúru a zdokonaľuje sa v slovenskom písaní. A ako šiestakovi vychádza Országhovi slovenský debut **Básnické prviesenky Jozefa Zbranského**.

Po ukončení gymnázia študoval Országh v r. 1870-1872 právo v Prešove a tu s priateľmi vydal zborník **Napred**. Po ukončení práva pôsobil ako praktikant i už ako hotový právnik v Dolnom Kubíne, Senici, Námestove a opäť v Dolnom Kubíne, až napokon si otvoril r. 1879 advokátsku kanceláriu v Námestove a začal naplno písať.

Vtedy sa zrodila **Hájnikova žena**, **Ežo Vlkolinský**, **Gábor Vlkolinský**, **Bútora a Čútora**... V r. 1899 sa presťahoval do Dolného Kubína, zanechal advokátstvo a začal sa venovať už len písaniu. Tu napísal **Dozvuky** i veľkú tragédiu **Herodes a Herodias**. Prvý diel jeho súborných spisov vyšiel r. 1892, posledný až v r. 1931.

P.O.H. vedel aj oddychovať. Na základe doterajších archívnych prameňov je doložené, že Hviezdoslav absolvoval kúpeľné pobyty najčastejšie v liptovských kúpeľoch Železnô, v oravských kúpeľoch Slaná Voda neďaleko Oravskej Polhory, v kúpeľoch Turčianske Teplice a v Luhačoviciach. Hviezdoslav bol očarený prírodným prostredím Babej hory, ktorú navštevoval počas letných výletov. V lone tejto prírodnej scenérie sa zrodila aj idea a osnova príbehu jeho veľkolepej skladby **Hájnikova žena**. Vzťah k prírode sa odráža takmer v celej jeho tvorbe. Venoval jej lyrické cykly **Jesenné zvuky**, **Z jesenných zvukov**, **Prechádzky jarom** a **Prechádzky letom**. Uprostred prírody stojí pracovitý slovenský roľník. V úvahách o jeho živote vzdáva hold jeho práci. Ale uvedomuje si aj biedne položenie ľudí.

Hoci už v tom období bol Pavol Országh najväčším slovenským básnikom a dal si sám prímenie **Hviezdoslav**, na maďarčinu a nemčinu nezanevrel. Prekladal z týchto jazykov.

Veľmi sa ho dotkla I. svetová vojna-reakciou bola kniha básní **Krvavé sonety**. A keď sa uhorská monarchia rozpadla a r. 1918 vznikla Československá republika, zapojil sa do nového života. Stal sa členom výboru Slovenskej národnej rady v Dolnom Kubíne a r. 1919 ho zvolili za člena Revolučného Národného zhromaždenia v Prahe. Žiaľ, slobode sa tešil kráto. Zomrel na následky zápalu pľúc v Dolnom Kubíne 8. novembra 1921.

Theo Herkeľ FLORIN

10.4.1908 Dolný Kubín – 11.3.1973 Dolný Kubín

básnik, redaktor, diplomat, organizátor kultúrneho života

Teodor Herkeľ sa narodil 10. apríla 1908 v Dolnom Kubíne v rodine obuvníka. Mal dvoch bratov a štyri sestry. Do škôl chodil v rodnom meste. Po dvoch ročníkoch na reálnom gymnáziu prestúpil na obchodnú školu. Vo vyššom vzdelaní nepokračoval.

Písať začal počas stredoškolského štúdia. V básnickej tvorbe bol známy pod pseudonymom Florin, ktorý si vytvoril z matkinho krstného mena Flora. Zamestnal sa vo vydavateľskom a kníhkupeckom účastinárskom spolku Transcius v Martine. V roku 1931 zomiera jeho matka. Jej smrť necháva na mladom 23-ročnom mládencovi trvalú stopu. Po smrti matky ho jeho nepokojná povaha doviedla do slovenskej enklávy v Novom Sade v Juhoslávii, kde pracoval vo vydavateľstve Slavija ako agent s knihami.

Obdobie medzi rokmi 1934 a 1940 prežil v Paríži. Pracoval tu ako redaktor slovenských krajanských časopisov. Bol členom matičného hnutia. Úzko spolupracoval s Československým veľvyslanectvom. V tomto období vydal svoje prvé básnické zbierky **Z diaľky** (1936) a **Ruže smútku** (1939, 1940), esejistické dielo o Jankovi Alexym a **Epištoly ku krajanom**. Parížsky pobyt výrazne prispel ku kryštalizácii Florinovej básnickej osobnosti.

Pred nacistami utiekol cez Španielsko a Portugalsko gréckou loďou do Londýna. Tam pracoval na exilovom ministerstve sociálnej spravodlivosti ako komisár pre sociálne podpory československým emigrantom. Od vzniku Slovenského seminára stál v centre jeho činnosti ako jeho tajomník. Prispieval do československého vysielania BBC, vydával časopis **Nové časy**. V roku 1944 mu v Londýne vyšla zbierka **Predjarie** a v roku 1945, 1972 zbierka **V nezvučnú hodinu**. Po vojne bol v diplomatických službách v Paríži do roku 1946 a dva roky bol tajomníkom Československého veľvyslanectva vo Washingtone. Ďalšie dva roky pracoval ako osobný tajomník ministra zahraničných vecí Vladimíra Clementisa v Prahe. Vo vykonštruovaných politických procesoch bol v Prahe väznený tri roky za tzv. buržoázy nacionalizmus. Rehabilitovaný bol v roku 1957.

Po prepustení z väznenia sa vrátil do Dolného Kubína. Podarilo sa mu zamestnať v Slovenskej knihe. Bol stálym tajomníkom organizačného výboru **Hviezdoslavovho Kubína**. V roku 1964 pripravil a vydal literárnu rukoväť **Oravci v slovenskej kultúre**.

V nej po prvýkrát v histórii Oravy súborne predstavil jej významných predstaviteľov. Dojmy zo svojho diplomatického pobytu v Spojených štátoch spracoval v básnickej zbierke **Oheň na Potomacu**. Napísal ju v roku 1947, ale vydal ju až v roku 1965.

V roku 1967 vyšla zbierka **Farbistá kantiléna**, ktorá je súhrnom predchádzajúcich zbierok.

Priatelia a spolupracovníci mu k jubileu 60-tich narodenín vydali 300 výtlačkov zbierky básní **K živým hovorí živý**. Ex librisy básnika vydal Mestský dom osvetu v Dolnom Kubíne v roku 1970. Jemné kresby a príťažlivú úpravu k vydaniu Florinových básní urobil výtvarník Robert Brož. Zbierku **Slza v ústach** vydal v roku 1973. Je zbierkou vrúcnych citov, nežných slov na adresu milovanej osoby, bolestného smútku vlastného vnútra, sentimentálnych úvah o živote späť s motívmi vzácnej prírody. **Na kameňoch času** je názov ďalšej zbierky, ktorá vyšla k básnikovým 65. narodeninám. V básňach **Ahasver**, **Môj dom** ako i ďalších vyjadril životnú skúsenosť, reflektoval zvláštnosti svojich pocitov. Tak ako v celom jeho diele, aj v tejto etape jeho tvorby sa prelína princíp humanizmu so záujmom o toho druhého. V cykle **Ahasver** rezonuje tzv. veľký svet - Paríž, Londýn. **S hlinienkou v starej kúrii** je názov druhého cyklu.

V tomto cykle hľadal svoje miesto i sám seba. Básne v próze nachádzajúce sa v zbierke **Sentimentálny pútnik**, ktorá vyšla v roku 1977, napísal už v rokoch 1937-1940 v Paríži. Publikoval ich v Národných novinách. Sám sa k týmto básňam vrátil a zostavil z nich knihu. Jej vydania sa, žiaľ, nedožil a ani nestihol do nej ešte doplniť ďalšie nepublikované texty z tohto obdobia. Zbierka **Sentimentálna púť** vyšla v roku 1988. Zostavil ju Ján Buzássy-básnickú časť a Ján Kamenistý-časť dokumentárnu. Toto dielo predstavuje Florina nielen prostredníctvom jeho básnickej tvorby, ale aj zachovanej korešpondencie s ľuďmi jemu blízkymi. Nájdeme tu i myšlienky z jeho zápisníkov či próz a spomienky, ktoré si uchovali tí, ktorí mali šťastie sa s ním stretnúť. Veľa Florinových básní, nepublikovaných v jeho zbierkach, ostalo v rukopise v archívoch. Milan Kleň vo svojej knihe o Florinovi niektoré z takýchto diel uviedol.

11.3. 1973 Theo H. Florin zomiera vo veku 66 rokov na zlyhanie srdcovej činnosti. Je pochovaný na kubínskom cintoríne blízko hrobu P.O. Hviezdoslava.

Mária JANČOVÁ

25.12.1908 Dolná Lehota – 18.8.2003 Bratislava

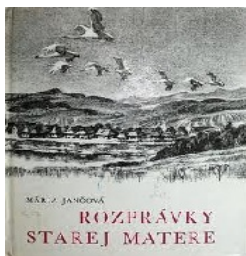
poetka, spisovateľka pre deti a mládež, učiteľka

Mária Jančová, spisovateľka pre deti a mládež, sa narodila 25.12.1908 v Dolnej Lehote (teraz súčasť Oravského Podzámku).

Občianskym menom Terézia Hečková, manželka spisovateľa Františka Hečku. Písala pod rodým menom Jančová. Študovala na Gymnázium v Dolnom Kubíne a v Košiciach, kde v roku 1928 zmaturovala. Potom absolvovala dva semestre na filozofickej fakulte a jednoročný externý kurz s maturitou na učiteľskom ústave v Bratislave.

V rokoch 1930-1939 učila na ľudových školách vo Vozokanoch, Radošinej, Veľkých Levároch, Čeklísi (Bernolákovo) a po oslobodení v Martine. V rokoch 1961-1966 bola redaktorkou vydavateľstva *Mladé letá* a odvtedy žila v Bratislave. Za svoju literárnu činnosť bola viackrát ocenená, v roku 1970 bola za tvorbu pre deti vyznamenaná cenou Fraňa Kráľa a v roku 1975 získala titul zaslúžilá umelkyňa.

Mária Jančová svoje práce začala uverejňovať od roku 1927 v časopisoch *Svojeť*, *Živena* a *Slovenské pohľady*. Do literatúry vstúpila ako poetka básnickou zbierkou

Blahoslavení (1940). Mária Jančová začínala poéziou, ale neskôr sa venovala iba próze. Vydaním krátkych próz v knihe **Bochník** (1950) sa predstavuje verejnosti ako prozaička, ktorej hodnotu čitateľská verejnosť rýchlo vybadala. V umelecky najzreľšom diele **Rozprávky starej matere** (1953) dialogickým rozprávaním vnučky so starou materou

približuje sociálny obraz niekdajšej dediny. Rozprávania autorka člení do krátkych emotívne podfarbených príbehov. Sú priam majstrovskou literárnou ukážkou, ako možno aj deťom vhodne sprítomniť ťažký život v minulosti.

K tvorbe pre dospelých sa Jančová vracia v knižke poviedok a črt **Divé husi** (1960), kde sa v chronologickom oblúku dostáva od dávnejšej minulosti až do súčasnosti. Tak ako v predošlých knihách, aj tu zaznieva citová vrúcnosť a nevtieravá oslava ľudskej dobroty.

Z osobných skúseností vychádza i pri písaní rozprávok pre najmenších čitateľov **O kapsičke, čo nechcela chodiť do školy** (1964), **Madlenka** (1964), **Kojko hľadá rozprávku** (1965), **Braček a sestrička** (1973).

Kniha rozprávok **Carlucci** (1966) s postavami milých a drobných ľudí, ktorí si vedeli v biede a nešťastí vždy pomôcť, je skôr len návratom k motívom jej predchádzajúcich

úspešných kníh. V roku 1979 sa napokon dostali do čitateľských rúk **Žofkine rozprávky**, v ktorých úspešne nadväzuje na Rozprávky starej matere. Kniha **Prvá láska** (1989) obsahuje výber poviedok z dvoch kníh: Carlucci a Bochník. Prispievala spomienkovými a aktuálnymi článkami do novín a časopisov. Prekladala prózy pre deti z češtiny.

Anton BERNOLÁK

3.10.1762 Slanica – 15.1.1813 Nové Zámky

**prvý kodifikátor slovenského spisovného jazyka, jazykovedec,
národný buditeľ, rímskokatolícky kňaz**

Anton Bernolák sa narodil v Slanici (zaniknutá obec) a pokrstený bol 3.10.1762 vo farskom kostole v Námestove. Do základnej školy chodil podľa Jozefa Kohútha medzi rokmi 1769-1774 v Slanici, pretože sa domnieval, že škola v tom čase už bola. Už na konci roku 1773 mu zomrel otec a výchovu prevzala jeho matka Anna. Nižšie gymnaziálne triedy absolvoval zrejme v Ostrihome, Trnave alebo v Jágri. Vyššie triedy absolvoval na hlavnom gymnáziu v Bratislave. V protokole Emericana sa o Bernolákovi uvádza, že ovláda slovenčinu a maďarčinu. Preto možno usudzovať, že nižšie triedy absolvoval niekde v maďarskom prostredí.

V rokoch 1780-1782 študoval filozofiu na kráľovskej akadémii v Trnave. Tu vznikla aj jeho literárna prvotina, reč o patrónovi seminára sv. kráľovi Štefanovi (**Divus rex Stephanus**). V lete 1782 odchádza do Viedne, aby tam študoval na teologickej fakulte viedenskej univerzity teológiu. Po dvoch rokoch univerzita zaniká a Bernolák sa sťahuje do Bratislavy do generálneho seminára na Bratislavskom hrade. V roku 1785 vyhotovil rozsiahly rukopis bibliografického súpisu základnej teologickej literatúry **Nova bibliotheca theologica selecta**. Z teologického štúdia sa zachoval aj jeho rukopis o poľnohospodárstve **De oeconomia ruralis**. Anton Bernolák v máji 1787 v 5. ročníku štúdia vydal latinský spis **Dissertatio philologico-critica de litteris Slavorum**. V ňom stanovil základné pravidlá prvého slovenského spisovného jazyka a zdôvodnil aj jeho pravopis **Linguae Slavonicae per regnum Hungariae usitatae compendiosa simul et facilis Orthographia**.

Dňa 29.11.1787 odchádza Anton Bernolák za kaplána do Čeklísa (dnes Bernolákovo). Dobré pracovné podmienky mu umožnili vykonať do konca leta 1791, kedy odtiaľto odišiel,

neuveriteľne rozsiahle a hlavne vrcholné jazykovedné dielo. Tu vznikla jeho **Grammatica Slavica** (1790) a **Etymologia vocum Slavicarum** (1791). A tu napísal aj polemický spis **Toto maličké písmo má sa pánovi Anti-Fándlymu do jeho vlastných rúk odevzdat'** (1790). Tu napokon zostavil a napísal prvý koncept úplného slovníka slovenského jazyka **Slovár** (1791).

V júni roku 1791 získava významné miesto vikariátneho kancelára v Trnave. Pracovná náplň Antona Bernoláka bola veľmi rozsiahla. I napriek preťaženosti úradnými povinnosťami si Bernolák našiel čas na literárnu tvorbu a publikačnú činnosť. V roku 1795 vydal svoju kázeň **O vážnosti a úctivosti stavu kňezského**. Okrem toho zostavil a v roku 1796 aj vydal tzv. malý katechizmus pre mládež pod názvom **Katechizmus z otázkami a odpoveďami k vynaučováňá krajinskej mládeži**. V Trnave znovuzaložil **Slovenské učené tovarišstvo**.

Keď sa uvoľnila fara v Nových Zámkoch, Bernolák využil príležitosť a prihlásil sa na konkurz. Miesto získal a 3. mája 1797 bol slávnostne inštalovaný. Farskému úradu patrila starostlivosť o kaplnky, ktoré boli v meste štyri. Mestskému farárovi patrila aj duchovná starostlivosť nad dvoma chudobincami. Hlavnou úlohou mestského farára bola však starostlivosť o duchovné potreby všetkých veriacich, ku ktorým patrili aj obyvatelia z okolia Nových Zámkov. Spolu ich bolo 6115 duší. Okrem náboženských povinností bol aj riaditeľom mestskej školy a staral sa o jej celý vyučovací proces, pričom sám vyučoval náboženstvo. Zastával aj úrad okresného dekana a podieľal sa tak na správe celého cirkevného dištriktu. Popritom sa musel starať aj o vedenie vlastného farského hospodárstva, ktoré bolo dosť rozsiahle a dozeral aj na majetok farského kostola. Taktiež sa pokúšal o obnovenie pôdneho fondu farského hospodárstva a pri vymáhaní starých prenájmov sa Bernolák dostal do komplikovaných súdnych sporov. Anton Bernolák bol všetkými týmito starosťami veľmi preťažený a na konci roka 1809 napísal svoj testament.

Pred rokom 1809 vyvíjal ešte pozoruhodnú literárnu činnosť. V rokoch 1803-1809 vydal tlačou **dve maďarské a jednu slovenskú kázeň** a aj **jednu latinskú príležitostnú reč**. Po príchode do Nových Zámkov sa intenzívne venoval aj práci na dopĺňovaní a rozširovaní **Slovára**. Slovárik zostal v rukopise a bol vydaný až po smrti Antona Bernoláka v roku 1825.

Dlhoročná literárna a pastoračná práca, ako aj množstvo organizačných povinností podlamovali jeho fyzické i duševné sily. Napokon zomiera ako 50 ročný na srdcovú porážku 15.1.1913 v Nových Zámkoch.

Milo URBAN

24.8.1904 Rabčice – 3.10.1982 Bratislava

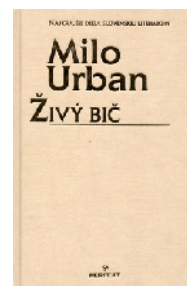
prozaik, prekladateľ, redaktor

Milo Urban sa narodil 24. augusta 1904 v Rabčiciach, presnejšie v hájovni v Rovniach na úpätí Babej hory blízko slovensko-poľskej hranice, kde prežil bezstarostné chlapčenské roky. Ľudovú školu navštevoval v Zázrivej, Oravskej Polhore, gymnázium v Trstenej a potom študoval na piaristickom gymnáziu v Ružomberku. Toto po tragickej smrti otca pre nedostatok peňazí nedokončil. Začas bol redaktorom Slováka v Ružomberku, potom úradníčil v Spolku sv. Vojtecha v Trnave. Od roku 1923 začal študovať na Vyššej lesníckej škole v Banskej Štiavnici, ale znova pre nedostatok financií štúdium prerušil. Vrátil sa do Spolku sv. Vojtecha, potom bol redaktorom Slovenského denníka v Bratislave, v denníku Slováka a napokon šéfredaktorom Gardistu. Po skončení vojny emigroval s rodinou do Rakúska, kde ich zadržala americká tajná služba. Rok a pol pretrpeli s tromi malými deťmi v internačnom tábore, kým ich nevrátili späť na Slovensko. Potom bol väznený v Glassenbachu, odtiaľ ho eskortovali do Plzne, potom do Prahy a napokon do Bratislavy, kde ho v decembri 1947 súdili a o rok neskôr odsúdili na verejné pokarhanie.

V roku 1948 sa s rodinou presťahoval do Chorvátskeho Grobu a odtiaľ sa do Bratislavy vrátil v roku 1974.

Milo Urban pochádzal zo štyroch detí. Tragická udalosť, keď sa v januári 1920 utopil jeho otec v rozvodnenom potoku, bola pre citlivého Mila veľkým úderom. Matka sa druhýkrát vydala a tak pribudli ďalší dvaja súrodenci. Milo Urban sa oženil so Žofiou Paňákovou a spolu mali dve dcéry a jedného syna.

Milo Urban patrí k najväčším predstaviteľom modernej slovenskej prózy. Známy sa stal ešte v roku 1927, keď ako 23-ročný vydal svoj prvý román **Živý bič**. Bolo to prvé románové dielo, ktoré slovenský národ dvíhalo do širokej svetovej roviny, kde odkrývalo spoločnú ľudskú problematiku.

Slovenská dedina sa stáva súčasťou svetového spoločenského procesu a jej otrasy, bôle a krivdy sa zapájajú do veľkej európskej tragédie, ktorá vznikla ako následok strašnej svetovej vojny. Románom *Živý bič* Urban preslávil nielen seba, ale na svetovú úroveň postavil i slovenskú literatúru. Druhým jeho románom sú **Hmly na úsvite** a túto trilógiu uzatvára román **V osídľach** (1940). Po tomto románe sa odmlčal. Až v roku 1958 vychádza román **Zhasnuté svetlá** a v roku 1964 **Kto seje vietor**. Svojimi románmi-svojou slovenskou ságou-chcel byť kronikárom svojho času, chcel podať svedeckú výpoveď o ľuďoch a dobe, ktorú prežíval.

V roku 1970 v Tatrane vychádza Urbanova **Zelená krv** s podtitulom *Spomienky hájnikovho syna*. Sú to spomienky na krásne, aj keď chudobné detstvo chlapca v rodnej oravskej prírode. Druhou spomienkovou knihou bola knižka **Kade-tade po Halinde** s podtitulom *Spomienky stratenca*, ktorú napísal v roku 1970, ale vyšla až v roku 1992. Nasledoval román o povstaní **Železom po železe** – napísaný v roku 1973 (vyšiel 1994). Tretiu knihu pamätí nazval Urban **Na brehu krvavej rieky** s podtitulom *Spomienky novinára* (1994). Posledný, štvrtý diel spomienok má názov **Sloboda nie je špás** s podtitulom *Spomienky dôchodcu* (1996).

Svojrázny Urbanov talent sa prejavil aj v novelistickej tvorbe **Výkriky bez ozveny**, **Jašek Kutliak**, **Drevený chlieb**, **Za vyšným mlynom a iné**. Poviedku *Za vyšným mlynom* si na liečení v Korytnici prečítala pani Suchoňová a požiadala muža, či by ju nezhudobnil. Tak vznikla opera **Krútnava**.

Keď sa v roku 1974 presťahoval do Bratislavy, venoval sa hlavne prekladaniu a neskôr pokračoval vo vlastnej literárnej tvorbe. Zomrel v Bratislave 10. marca 1982.

Ladislav Nádaši JÉGÉ, (MUDr. Ladislav Nádaši)

12.2.1866 Dolný Kubín - 2.7.1940 Dolný Kubín

spisovateľ, lekár

Ladislav Nádaši Jégé sa narodil 12.2.1866 v Dolnom Kubíne v rodine advokáta, riaditeľa sporiteľne, podnikateľa a dlhoročného starostu Antona Nádašiho. Na rozdiel od väčšiny literárnych rovesníkov, pochádzajúcich z chudobných pomerov, Nádaši vyrastal v zámožnej a vzdelanej rodine. Jeho otec ovládal viaceré svetové

jazyky, zaujímal sa o literárne a kultúrne dianie. Tieto vplyvy sa v plnej miere prejavili u syna Ladislava, ktorý si z detstva odniesol podnety a inšpirácie najmä od svojho otca. Okrem záujmu o štúdium svetových jazykov vzbudil Anton Nádaši u svojho syna aj záujem o literatúru.

Po gymnaziálnych štúdiách (v Kežmarku, Ružomberku a v Levoči) odišiel študovať na lekársku fakultu do Prahy. Bol aktívnym členom spolku slovenských študentov *Detvan*.

V Detvane sa prednášali a posudzovali práce mladých literárnych adeptov, diskutovalo sa o aktuálnych kultúrnych, literárnych a spoločenských problémoch. Na zasadnutiach prezentoval vlastné literárne práce, ale aj referáty o domácej a európskej literárnej tvorbe.

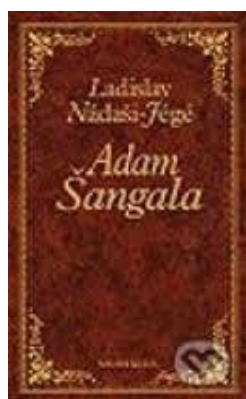
Už vo svojich vysokoškolských prvotinách, ktoré uverejnil pod pseudonymom Ján Grob (Jégé), začal klásť nad problematiku národa problematiku človeka. „*Vo svojich literárnych dielach je mojou snahou kresliť ľudí ako maliar alebo karikaturista.*“

Po ukončení vysokoškolského štúdia v roku 1890 sa Jégé usadil vo svojom rodnom meste, kde, okrem krátkeho pobytu v Bratislave, pôsobil až do smrti. Jeho aktivita sa presunula do lekárskej praxe. V roku 1891 ho zvolili za obvodného lekára, v roku 1902 sa stal riadnym okresným lekárom. Dolný Kubín, sídlo župy, mu poskytoval možnosť pri jeho lekárskej praxi dokonale spoznať ľudí všetkých spoločenských tried.

Keď sa Nádaši definitívne usadil v Dolnom Kubíne, oženil sa s Máriou Kohútovou z bohatej plátennickej rodiny z Ústia nad Oravou. Mali spolu tri deti – synov Ladislava a Mikuláša a dcéru Máriu. Obýval vlastný dom na námestí, kde mal trojizbový byt na poschodí a tiež aj ordináciu. Za domom mali krásnu záhradu, kde s rodinou oddychovali a stretávali sa tu s priateľmi a miestnou inteligenciou. Bol dlhoročným blízkym priateľom P. O. Hviezdoslava. Vyvinuli sa medzi nimi blízke rodinné vzťahy, keďže ich od seba delili len dva domy.

V rokoch 1918-1922 bol hlavným spolupracovníkom a dlhší čas i hlavným redaktorom regionálnych novín *Naša Orava*, v rokoch 1923-1925 zodpovedným redaktorom časopisu *Orava*, v ktorých pravidelne uverejňoval kritické články na aktuálne problémy doby, tiež odborné články zo zdravotníckej oblasti a aj svoje umelecké príspevky.

Koncom roku 1926 ho vymenovali za zdravotného radcu, prestal vykonávať funkciu okresného lekára a upriamil sa na literárnu tvorbu. V medzivojnovom období patril k najproduktívnejším spisovateľom.

Prvé literárne pokusy začal uverejňovať od roku 1889 v Národných novinách a Slovenských pohľadoch. Zo začiatku to boli humoristické poviedky a novely z malomestského prostredia, ktoré zobrazoval kritickým až satirickým spôsobom. Po odmlčaní začal znova uverejňovať po roku 1918, kedy uverejnil novelu **Kuruci**. Jeho záujem o históriu sa odzrkadlil v jeho historických prácach, ktoré ho postupne posunuli do centra slovenského literárneho života. Prvým krokom k tomu bol historický román **Adam Šangala** (1923), v ktorom vytvoril autor postavu chudobného oravského chlapca a na jeho príbehu ukázal celú biedu slovenského života v čase náboženských zápasov v 17. storočí a ich dôsledky, ktoré postihli utláčaný ľud. Román bol aj sfilmovaný. Ďalšie historické novely zhrnul do zbierok **Wieniawského legenda** (1927), **Z dávnych časov** (1927). Nasledoval historický román **Svätopluk** (1928), v ktorom tohto veľmoža zobrazil ako krutého feudála. Potom sa vrátil do súčasnosti v autobiografickom románe **Cesta životom** (1930), zbierkou noviel **Itália** (1931), **Medzi nami** (1934), poviedkami z dedinského prostredia **Kozinský mlyn** (1931), spoločenskými románmi **Alina Orságová** (1934) a **S duchom času** (1937). Knižne vyšli aj jeho dve divadelné hry **Krpčky sv. Floriána** a **Mia** (1925).

Štúdium dejín výtvarných umení ho podnietilo uskutočniť v roku 1928 poznávaciu cestu do Talianska. Je paradoxné, že napriek jeho túžbe po vyspelejších krajinách, prežil takmer celý svoj život ako vidiecky lekár na Orave a vykonal ročne okolo štyristo ciest vozom do okolitých obcí, najmä do Zázrivej, za chudobnými pacientmi, ktorí mu nevládali zaplatiť. Lekársku taxu im odpúšťal a zadarmo im dával aj lieky.

V polovici 30. rokoch často chorľavel. Na jeho zdravotný stav nepriaznivo vplývali politické udalosti z konca buržoáznej republiky. Zomrel na srdcovú porážku 2. júla 1940.

Margita FIGULI

2.10.1909 Vyšný Kubín – 27.3.1995 Bratislava

prozaička, prekladateľka

Margita Figuli sa narodila 2. októbra 1909 vo Vyšnom Kubíne v rodine roľníka Jozefa Figuliho ako tretie dieťa. Jej rodičia Jozef a Júlia, rodená Bocková, sa vrátili krátko pred jej narodením

po piatich rokoch strávených v Amerike na rodnú Oravu, do Vyšného Kubína. Hoci Júlia Bocková pochádzala zo zemianskej rodiny, vydajom proti vôli rodičov sa musela sama predierať životom.

Začiatok prvej svetovej vojny pripravil rodinu o otca, ktorý musel narukovať do rakúsko-uhorskej armády a zanechal doma manželku so štyrmi deťmi. Krutosť vojny a odpor voči nej natrvalo poznačil budúcu spisovateľku a jej tvorbu. Zážitky z tohto obdobia opísala po rokoch vo viacerých novelách.

Po skončení ľudovej školy navštevovala tri triedy gymnázia a jednu triedu meštianky v Dolnom Kubíne. Do tohto obdobia sa datujú jej prvé literárne pokusy. Okrem svojho literárneho talentu sa venovala aj výtvarnému umeniu, účinkovala v ochotníckom divadle, hrala na husle a klavír a spievala. Bola nadaná aj v matematike a prírodných vedách. V roku 1924 začala študovať na Obchodnej akadémii v Banskej Bystrici. Po maturite v roku 1928 nastúpila do Tatra banky v Bratislave ako anglická korešpondentka. Popri zamestnaní študovala na konzervatóriu hru na klavír.

Život a tvorba Margity Figuli sú späté s jej rodným krajom – Oravou. Roku 1930 začala publikovať pod pseudonymom *Morena* poéziu v časopise *Slovenská nedeľa* a prózu v *kalendároch* Tatra banky. V roku 1932 sa v časopise *Živena* objavila autobiografická poviedka **List od otca**. Zo spolupráce s grafikom Kolomanom Sokolom vzniklo bibliofilské vydanie novely **Uzlík tepla** (1936). Na podnet Jána Smreka zostavila z desiatich noviel zbierku pod názvom **Pokušenie** (1937). V jej poviedkach a novelách boli hlavnými postavami ženy, usiluje sa o hlbší ponor do ich psychiky, zobrazuje ich vnútorný svet.

Najznámejšou prózou Margity Figuli je románová novela **Tri gaštanové kone** (1940), ktorá predstavuje vrchol jej literárnej tvorby. V nej pôsobivou lyrizovanou formou stvárnila príbeh klasického ľúbostného trojuholníka dvoch mužov a ženy. Rozprávkový príbeh, v ktorom zlo je potrestané a dobro víťazí. Na jednej strane stojí kladný typ jednoduchého dedinského chlapca Petra, ktorý bojuje o lásku krásnej Magdalény s dediským pašerákom a násilníkom Janom Zápotočným. Dej sa odohráva v dedine Leštiny na dolnej Orave. Román patrí medzi vrcholné diela slovenskej literatúry, vyšiel v mnohých vydaniach a bol preložený do viacerých jazykov. Bol aj sfilmovaný v roku 1966.

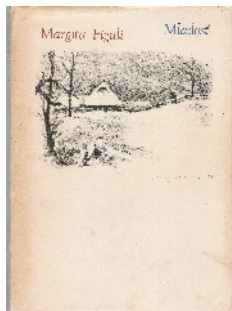

Počas druhej svetovej vojny v novele **Olovený vták** otvorene vyjadrila svoj postoj k režimu slovenského štátu a vojne. Preto musela v roku 1942 odísť zo zamestnania „zo zdravotných dôvodov“. Začala sa plne venovať literárnej tvorbe a svojej rodine. 2. augusta 1939 sa vydala za MUDr. Jozefa Šustera a v roku 1944 sa jej narodil syn Borislav. V rokoch 1942-1945 žila prevažne vo Vyšnom Kubíne. Po roku 1945 žila natrvalo v Bratislave.

V čase druhej svetovej vojny napísala rozhlasovú hru **Sen o živote** (1942).

Počas vojny pracovala aj na rozsiahlej historickej epeji **Babylon** (1946), o zániku mocnej, bohatej a kultúrnej Chaldejskej ríše. Za román Babylon získala v roku 1947 *Národnú cenu za umenie*. Zásahom cenzúry mohlo vyjsť ďalšie vydanie až po desiatich rokoch.

V roku 1949 vyšla novela **Zuzana**, text nedokončeného románu, písaného ešte pred vojnou. Predchádzala jej próza **Rubári**. V tejto novele autorka zobrazila prostredie inteligencie a robotníctva s nádejou na nový život.

V rokoch 1949 – 1956 sa Margita Figuli zdanlivo odmlčala. Bolo to obdobie, keď spoločenské zmeny zásadne zasahovali do oblasti umenia, kultúry a literatúry. Spisovateľka sa preto vrátila do obdobia svojho detstva. Napísala autobiografický román **Mladost'** (1956). Zobrazila v ňom Vyšný Kubín a jeho okolie, matku a súrodencov žijúcich bez otca, odvedeného na front. Odhalila prostredie, z ktorého pochádza a z ktorého vzišla jej literárna tvorba.

Roku 1959 napísala libreto k baletnej dráme **Rytierska balada**, v ktorom spracovala legendárny materiál o Beckove a jeho pánovi Ctiborovi zo Ctiboríc na základe historických faktov zo 14. a 15. storočia. V **Životopisných legendách** (1969) spisovateľka predstavila genealógiu svojho rodu, spriaznenosť s Hviezdoslavom, Komenským i Jánošíkom. Roku 1973 vyšla novela **Rebeka**. V nej umelecky zobrazuje biblickú tému o zaslúbení ženy a muža. Dej jej posledného románu **Víchor v nás** (1974) sa odohráva na Orave v polovici 60. rokov 20. storočia. Najmladším čitateľom adresovala krátku prózu **Môj prvý list** (1963), v ďalšom roku vyšiel román o mládeži a škole **Ariadnina niť** a mládeži venovala aj **Baladu o Jurovi Jánošíkovi** (1980).

Margita Figuli bola činná aj ako prekladateľka. Prekladala z češtiny rozprávky pre najmladších čitateľov a hry pre Slovenský rozhlas. Samostatnú časť literárnej činnosti tvorí

bohatá publicistika s témami z vlastnej tvorby a životných príbehov, zo spoločenského života i o prírodných krásach Slovenska a rodného kraja.

V roku 1974 ocenili Margitu Figuli titulom národná umelkyňa, ktorý bol výrazom vďaka nielen za jej literárnu tvorbu, ale aj za vysoko ľudský a humánny život. Zomrela náhle 27. marca 1995. Pochovaná je v Slávičom údolí v Bratislave.

Vavrinec ČAPLOVIČ

5.8.1778 Jasenová - 25.12.1853 Bratislava

zberateľ kníh, úradník

Vavrinec Čaplovič sa narodil 5.8.1778 v Jasenovej na Orave. Jeho rodičia, Ladislav a Mária, rodená Bobrovnická mali okrem neho ešte tri deti - Zuzanu, Annu a Eleka. Rodičom veľmi záležalo na vzdelaní svojich detí a preto ich všemožne podporovali v štúdiách.

Prvé triedy od roku 1785 vychodil v rodnej obci, neskôr chodil do Vyšného Kubína a Leštín.

V roku 1792 odišiel študovať do Banskej Bystrice. Z tohto obdobia sa zachoval jedinečný dokument o Čaplovičovej láske ku knihám, a to **Catalogus Librorum qui in possessione mea anno 1792 ad diem 1. Novembr fuerunt**. (Zoznam kníh, ktoré boli v mojom vlastníctve roku 1792 do 1. novembra). Po dvoch rokoch štúdií v Banskej Bystrici od roku 1794 navštevoval školu v Ožďanoch a štúdiá zavŕšil v roku 1795 až 1798 v Kežmarku.

Po skončení štúdií od roku 1798 pracoval v službách Oravskej stolice ako pisár. Na Orave pôsobil do roku 1810 a v tomto období bol v stálom styku nielen s vrchnosťou, ale najmä s ľudom všetkých oravských obcí. Na svojich cestách po Orave vyhľadával knihy všade, kde len mohol a tak rozmnožoval svoju knižnicu.

Ako svedomitý pracovník sa stal osobným tajomníkom hlavného riaditeľa Oravského panstva grófa Františka Zichyho. V službách Zichyovskej rodiny pracoval od 21.4.1810 do roku 1852. Býval v Bratislave a často navštevoval Viedeň. Tu sa dostal k bohatým prameňom získavania kníh, ktoré mu poskytl bratislavskí a viedenský kníhkupci a antikvári.

Od roku 1812 vykonával funkciu archivára Zichyovskej rodiny v Bratislave. Na zbieranie kníh venoval väčšinu svojich príjmov, najmä keď sa František Zichy stal vládnym komisárom regulácie Dunaja a Vavrinec notárom regulačných prác s denným

príjmom 5 zlatých. Pretože bol celý život slobodný, okrem kupovania kníh pomáhal finančne aj svojej rodine.

Knižnica Vavrince Čaploviča sa rýchlo rozrastala najmä v rokoch 1830 až 1836. Vynorili sa však problémy, kde ju umiestniť. Čaplovič sa preto rozhodol darovať celú knižnicu svojim rodákom a učinil tak 15.4.1839 Darovacou listinou. Po darovaní a prenesení kníh na Oravu neprestal zbierať knihy a až do konca svojho života doplňoval svoju zbierku. Jeho knižnica svojim obsahom i rozsahom patrila medzi najvzácnejšie zbierky v Uhorsku. Jeho zberateľstvo nebolo samoučelné, ale premyslene zamerané na zhromažďovanie kníh, slúžiacich na šírenie vzdelania širokých vrstiev ľudu. Udržiaval osobné výmenné kontakty a priateľské styky s významnými predstaviteľmi slovenského národného obrodzenia.

Roku 1849 sa Vavrinc Čaplovič vážne zranil. Na ulici ho zrazil fiaker a utrpel úrazy na celom tele. Od toho času chradol, ochorel na zápal pľúc a 25.12.1853 umrel ako 75 ročný.

Vavrinc Čaplovič sa zapísal do dejín ako vášnivý zberateľ kníh a iných dokumentov, ktoré sústredil v unikátnej knižničnej zbierke **Bibliotéka Čaplovičiána**, čiže **Čaplovičovská knižnica**. Celkový stav zbierkového fondu bol ku koncu roka 1998 86189 knižničných jednotiek (vrátane 2173 knižničných jednotiek novovytvoreného fondu).

V budove Čaplovičiány je inštalované aj *Literárne múzeum P.O.Hviezdoslava*. Pred budovou je socha P.O.Hviezdoslava na podstavci s textom: Hviezdoslav.

Čaplovičiána pred rekonštrukciou.

Po rekonštrukcii.

Elena Hroboňová

17.4.1903 Istebné - 12.9.1961 Dolný Kubín

Ľudovýchovná pracovníčka, spisovateľka, úradníčka

Narodila sa 17.apríla 1903 v Istebnom v známej hroboňovskej rodine. Otec Ján Miloslav bol plodným slovenským publicistom, jazykovedcom, historikom, zberateľom bájosloví. Matka Anna, rodená

Kňazovičová, bola významná národná a sociálna pracovníčka, ľudová spisovateľka, interpretka ľudových piesní. Ich tri deti, Ján Vladimír, Oľga a Elena kráčali v šľapajach svojich rodičov. Po matke Elena zdedila lásku k osvetovej práci, literatúre a hudbe. Ovládala hru na klavír, organ a harmoniku, ako 14 ročná začala písať verše. Jej veľkým vzorom sa stal Pavol Országh Hviezdoslav, ktorého i osobne poznala.

Meštiansku školu navštevovala v Dolnom Kubíne, učiteľský ústav v Košiciach, odkiaľ odišla študovať na Vyššiu sociálnu školu do Prahy.

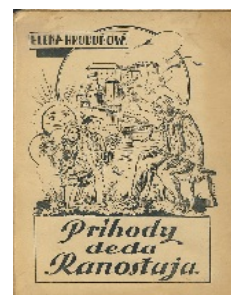
Ako sociálna a ľudovýchovná pracovníčka poznala Oravu veľmi dobre. Organizovala prednášky, na ktorých oboznamovala dedinský ľud so základnými hygienickými, zdravotníckymi a sociálnymi otázkami, zamerala sa na témy o boji proti alkoholizmu, fajčeniu, chorobám, ich prevencii, pre ženy a dievčatá pripravovala kurzy varenia a šitia. Na svojich cestách sa aj veľa dozvedela o živote oravského ľudu, poznávala jeho žiale a trampoty, zvyky a obyčaje, predovšetkým krásy jeho reči.

Usporadúvala divadelné predstavenia, ktoré režírovala a sama v nich stvárňovala rozličné roly, mnohé z nich aj napísala. Mala veľký herecký talent a vystupovala i v Slovenskom národnom divadle v Bratislave a Prahe v Palárikovej hre *Dobrodružstvo pri obžinkoch* s veľkým úspechom.

„Ako keby to bolo dnes, tak ju vidím. Z rodného Istebného za každého počasia chodievala peši až do Dolného Kubína. Rezko kráčajúca popri mojom rodičovskom dome vo Veličnej, vždy vzpriamená, vysoká, s chlapčenským účesom, hrubými okuliarmi. A keď som učil na oravskej jednotriedke s ôsmimi postupnými ročníkmi, zaučala ma do tajov ľudovýchovy. Neraz v mojej triede predniesla prednášku sprevádzanú svetelnými obrazmi. Elektrický prúd v obci ešte nebol, nuž dobre poslúžil aj aparát so smradľavým karbidom pri premietaní obrazov.“ (Jozef Janek, učiteľ).

Z jej počiatkovej literárnej činnosti sa zachovali drobné poviedky z dedinského prostredia ako poučné čítanie pre ľudí na dedinách: **Za hriechy otcov**, **Z nečistoty do záhuby**, **Trest baču Zvaru**, **Deň voľby v Zázvorí**, **Priadky v Zázvorí**, **Neduhy Lomnianskych žien...**

Z noviel sú to: **Žalostenie a úsmevy horských dolín**, **Tvrde srdcia**, **Utrpenie Agáty Hoškinovej** a známa novela **Nezabúdame na hrdinov**. Medzi väčšie literárne dielo patria **Príhody deda Ranostaja**, z ktorých sála veľká spisovateľkina láska k ľudu a snaha pomôcť dedine

pri premene starého života na nový. Elena Hroboňová napísala aj niekoľko divadelných hier **Pod knutou, Vlastenecký pazúr a Ston karpatských dolín.**

Po roku 1945 sa stala spoluzakladateľkou Slovenského zväzu žien.

Počas 2. svetovej vojny pomáhala organizovať ilegálne hnutie a po vypuknutí Slovenského národného povstania v roku 1944 vstúpila do radov partizánov, pomáhala raneným vojakom. Povstaleckú tematiku spracovala aj vo viacerých hrách a prednáškach. Z tejto doby pochádza aj báseň **Komúna**. Za účasť v SNP dostala v roku 1964 vyznamenanie **In memoriam – 1964**. Vojnové útrapy zanechali však na jej organizme stopy. Zomrela 12. septembra 1961 v Dolnom Kubíne pomerne mladá vo veku 58 rokov. Pochovaná je v Istebnom.

Fotografie:

Archív Oravskej knižnice A. Habovštiaka.

Literatúra:

- Knižný fond regionálneho oddelenia Oravskej knižnice A. Habovštiaka: *Biografický slovník dejateľov Oravy* / Augustín Maťovčík. – 1. vyd. – Námestovo: Štúdio F, 2010. – 300s. ISBN 978-80-89070-45-9
- Personálna kartotéka – Osobnosti Oravy

Eubica Luptáková. Pracuje v Oravskej knižnici A. Habovštiaka od roku 1987. Začínala na detskom oddelení, neskôr na beletrii a od septembra 2010 pôsobí ako bibliografka na regionálnom oddelení. V roku 2011 vypracovala personálnu bibliografiu – Darina Laščiaková, interpretka oravských ľudových piesní, bibliografický leták – Ignác Kolčák, akademický maliar a v roku 2012 personálnu bibliografiu – Anton Bernolák, prvý kodifikátor spisovnej slovenčiny a bibliografické letáky – Jozef Janek a Ján Štepita (regionálni autori). V roku 2013 pripravuje sprievodcu oravskými povestami – Orava v povestiach a bibliografické letáky k výročiam regionálnych osobností.